

Finanční situace Betty Fibichové (roz. Hanušové) a Zdeňka Fibicha v letech 1874–1885

Kristýna Štiaková

Následující text se zabývá finanční situací Betty Fibichové (roz. Hanušové) a Zdeňka Fibicha v letech 1874–1885. Zvolené období pokrývá dobu od premiéry Fibichovy opery *Bukovín* do derniéry jeho další opery – *Nevěsty messinské*. Hlavním informačním zdrojem při bádání byl malý rodinný archiv Zdeňka Fibicha nedaleko od Prahy, jehož správcem je Ing. Zdeněk Fibich, potomek zmíněných umělců.

V tomto soukromém archivu jsou, mimo jiné, uloženy deníky se záznamy o příjmech a výdajích, plakáty z vystoupení Betty Fibichové, korespondence, fotografie, literatura, kalendáře a zápisníky. Do těchto zápisníků zaznamenávali informace o rodinných událostech, cestách, vystoupeních a také žácích, které skladatel Zdeněk Fibich vyučoval. V rodinném archivu jsou uloženy celkem čtyři deníky, ve kterých je zapsán finanční obrát rodiny. Ve třech denících jsou zapsány měsíční a roční příjmy,¹ v dalším deníku jsou uvedeny výdaje společně s některými ročními příjmy.² V archivu byl také nalezen deník, ve kterém jsou zapsány převážně informace o cestování.³

Cenné prameny týkající se příjmů Zdeňka Fibicha jsou také uloženy ve fondu Českého muzea hudby.⁴ Tam se nachází smlouvy za léta 1881–1895, výpis honorářů z let 1881–1899 a korespondence. Další materiály lze dohledat v Divadelním archivu Národního divadla,⁵ kde se nachází některé smlouvy nakladatele Františka Augustina Urbánka se Zdeňkem Fibichem, většinu materiálu však tvořily výstřižky z novin a časopisů týkající se Zdeňka i Betty Fibichových.

¹ Rodinný archiv Z. Fibicha, „malý hnědý kožený deník“, „malý červený kožený deník“, „Bote and Bock's Musiker Kalender 1875“. Materiály v rodinném archivu nebyly označeny signaturami.

² Rodinný archiv Z. Fibicha, „velký hnědý látkový deník“.

³ Rodinný archiv Z. Fibicha, „malý hnědý kožený zápisník“.

⁴ Národní muzeum – České muzeum hudby, fond Zdeňka Fibicha.

⁵ Národní divadlo, Divadelní archiv, K – 1458 – P, FIBICH, Zd.

Příjmy Betty Fibichové

Příjmy Betty Fibichové byly tvořeny gázemi z Prozatímního divadla, Císařské kaple,⁶ zádušních mší (v níže uvedené tabulce jako Requiem), koncertů, benefic (v tabulce jako Ben.) a ostatními příjmy (peněžní dary od rodiny) a neidentifikovatelné honoráře.⁷ Do března roku 1876 byla gáze zapisována 1. a 15. den v měsíci. Příjmy ze začátku měsíce pravděpodobně pocházely z Prozatímního divadla, jelikož se vyskytovaly v celém sledovaném období, během kterého Fibichová v divadle působila. Měsíční příjmy byly rozepsány detailně, téměř po dnech, pouze do května roku 1884, poté byl až do roku 1885 v deníku uveden pouze výpis celkových měsíčních příjmů.

Z kompletních detailních záznamů, to je od ledna 1874 do května 1884, měla nejvyšší roční příjmy z Prozatímního divadla v roce 1875, a to 1 909 zl. 48 kr. V roce 1877 její gáze velmi klesla na 839 zl. 39 kr., pravděpodobně kvůli péči o syna Richarda (narozen 3. 9. 1876). Gáze z Prozatímního divadla činila průměrně 1 244 zl. ročně.

Částka za příjem z 15. dne v měsíci byla do května 1874 70 zl. měsíčně, poté tento obnos vzrostl na 75 zl. za měsíc a v této výši setrval až do března roku 1876. Dále už tato gáze zapsána nebyla. Není známo, za co tento plat Fibichová pobírala, výška jejího příjmu však od března 1876 klesla.

Císařská kaple byla v záznamech uváděna po celé sledované období kromě let 1875, 1877 a 1878. Nejvyšší příjmy měla Fibichová v roce 1881, a to 324 zl. 60 kr., nejnižší v roce 1876 – 31 zl. Průměrný roční výdělek za působení v kapli činil 165 zl.

Requiem bylo zapisováno od roku 1875 do roku 1884. Nejvyšší částka, 88 zl. 82 kr., byla uvedena již v roce 1875, a nejnižší v roce 1881, a to 16 zl. Ročně jí requiem vyneslo průměrně 32 zl. Například v květnu 1876 se Betty Fibichová zúčastnila *Requiem* W. A. Mozarta na počest zesnulého městského rady Bedřicha Hankeho. V červenci 1876 a 1878 zpívala na památku císaře Ferdinanda V.

Koncerty byly za sledované období zapsány čtyři, a to od roku 1879 do roku 1882. Nejvyšší zisk z koncertu měla Fibichová v roce 1882, kdy se 13. 12. v sále na Žofíně konal koncert Hlaholu. Na programu byla Beethovenova *Missa solennis*, kterou Betty Fibichová zpívala již v roce 1879 v Brně na koncertě Brněnské besedy. Pražské vystoupení jí vyneslo 39 zl. 20 kr. Nejnižší zisk z koncertu měla v roce 1880, a to 15 zl. Pravděpodobně se jednalo o představení pořádané Jed-

⁶ Taktéž Emauzy s kostelem Panny Marie, sv. Jeronýma, Cyrila a Metoděje, Vojtěcha a Prokopa. Byla součástí Benediktinského opatství Na Slovanech. Zdroj: Matěj Čadil, *Kostel Panny Marie, sv. Jeronýma a Slovanských patronů v Emauzích* (Praha: Městská část Praha 2, 2019, Sv. 10.).

⁷ Tyto honoráře se v zápisech z roku 1874 vyskytovaly každý měsíc, ale v ostatních letech se objevovaly minimálně nebo vůbec, proto je tento příjem v tabulce řazen do kategorie „ostatní“.

notou divadelních ochotníků v Hradci Králové. Dne 14. 3. tam Betty Fibichová vystupovala jako host v opeře *Lucrezia Borgia* Gaetana Donizettiho a 16. 3. ztvárnila postavu Veruny v opeře Viléma Blodka *V studni*. Za jedno vystoupení v letech 1879–1882 získala průměrně 24 zl.

Benefice se za sledované období konaly v letech 1874, 1875, 1879 a 1881. Nejvyšší zisk, 298 zl., měla Fibichová v roce 1875, kdy se v Prozatímním divadle konaly benefice dvě. První byla v únoru, kdy si tehdy ještě Betty Hanušová zvolila operu Michaila Ivanoviče Glinky *Ruslan a Ludmila*, za kterou získala 156 zl. Další opera v její prospěch, *Prorok* Giacoma Meyerbeera, byla provozována 14. 12. 1875 s celkovým ziskem 142 zl. Nejnižší zisk za benefici měla Fibichová v roce 1879, kdy si vybrala operu Bedřicha Smetany *Tajemství*, která se konala 26. 2. 1879 v Prozatímním divadle. Za toto představení získala celkem 155 zl. Z dalších benefic si zvolila Fibichovu operu *Bukovín*, která se uskutečnila 16. 4. 1874 v Prozatímním divadle, celkem jí vynesla 236 zl. Poslední benefice byla zapsána v dubnu 1881. Pro tento rok si Betty Fibichová vybrala dílo W. A. Mozarta *Kouzelná flétna*, provozované 24. 4. 1881 v Prozatímním divadle, za které obdržela 183 zl. Jedna benefice jí průměrně vynesla 218 zl.

Mezi „ostatní“ jsou řazeny peněžní dary od rodičů a bratrů Jaromíra a Františka. Do této kategorie jsou také zařazeny záznamy o financích z let 1884 a 1885, které nebyly detailně rozepsány. Mezi peněžní dary od rodiny patří 30 zl. z roku 1876, které Fibichová dostala od jejího otce na pohřeb malé Elsy, dcery Zdeňka Fibicha, a její sestry – Růženy Fibichové. V letech 1874–1885 činily tyto příspěvky 422 zl. 50 kr., za neidentifikovatelné honoráře v tomto období získala 398 zl. Celkem tedy za tyto příjmy obdržela 820 zl. 50 kr.

Nejvyšší celkový roční plat měla Hanušová v roce 1874, a to 2456 zl. 37 kr., její příjmy byly oproti tomu nejnižší v roce 1877 – celkem 944 zl. 39 kr. Od února do května roku 1877 v deníku nebyly uvedeny žádné gáže či jiný plat. Je to pravděpodobně proto, že Betty Fibichová byla v tuto dobu na mateřské dovolené se synem Richardem.

Tabulka č. 1 Souhrnná tabulka příjmů Betty Fibichové (roz. Hanušové) za léta 1874–1885

	Gáže	Kaple	Requiem	Koncerty	Ben.	Ostatní	Celkem
1874	1 585 zl. 87 kr.	224 zl. 50 kr.			236 zl.	410 zl.	2 456 zl. 37 kr.
1875	1 909 zl. 48 kr.		88 zl. 82 kr.		298 zl.	6 zl.	2 302 zl. 30 kr.
1876	1 637 zl.	31 zl.	40 zl.			35 zl.	1 743 zl.
1877	839 zl. 39 kr.		20 zl.			85 zl.	944 zl. 39 kr.
1878	1 230 zl. 72 kr.		40 zl. 50 kr.			30 zl.	1 301 zl. 22 kr.
1879	1 354 zl. 50 kr.	259 zl. 31 kr.	20 zl.	27 zl. 63 kr.	155 zl.	207 zl. 50 kr.	2 023 zl. 94 kr.
1880	1 269 zl. 85 kr.	323 zl. 40 kr.	40 zl.	15 zl.			1 648 zl. 25 kr.
1881	1 398 zl. 24 kr.	324 zl. 60 kr.	16 zl.	16 zl.	183 zl.		1 937 zl. 84 kr.
1882	1 413 zl. 40 kr.	302 zl. 80 kr.	30 zl. 50 kr.	39 zl. 20 kr.			1 785 zl. 90 kr.
1883	1 544 zl. 76 kr.	312 zl. 25 kr.	50 zl. 40 kr.			47 zl.	1 954 zl. 41 kr.
1884	745 zl. 57 kr.	191 zl. 85 kr.	33 zl.			996 zl. 51 kr.	1 966 zl. 93 kr.
1885		14 zl. ⁸				1 569 zl. 30 kr.	1 583 zl. 30 kr.

Příjmy Zdeňka Fibicha

Bádání ohledně Fibichovy finanční situace bylo zaměřeno taktéž na léta 1874–1885, ale za rok 1874 nebyly Fibichovy příjmy nalezeny. Dostupné jsou pouze příjmy za vyučování ve Vilniusu, kde působil jako učitel sborového světského zpěvu na pěti školách s platem 1 500 rublů. Jednou ze škol byl židovský učitelský institut, kde měl dostat 500 rublů ročně. Fibich však v tomto zaměstnání nebyl spokojený, a proto z institutu v roce 1874 odešel.⁹

Fibichovy příjmy tvořily: gáže z Prozatímního divadla, příjmy za pedagogickou činnost, působení v ruském pravoslavném chrámu, příjem za skladby (do této kategorie jsou zařazeny také částky za vyhrané operní konkurzy) a „neurčené“.

⁸ Za rok 1884 a 1885 většinou příjmy nebyly rozepsány detailně a v deníku se nacházely jen celkové měsíční příjmy. Některé položky byly rozepsány, ty jsou označeny kurzívou a zařazeny do příslušných kategorií v tabulce. Položky, které nelze identifikovat, jsou řazeny do sloupce „ostatní“.

⁹ Jiří Kopecký, „Fibich in Vilnius: Annus Horribilis 1874 and the Birth of a Composer“, *Lietuvos muzikos* (Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2019, roč. 20), 101–117.

Do kategorie „neurčené“ jsou zahrnuty položky, které byly v denících uvedeny bez popisu.

Od října 1875 do 1878 působil Fibich jako druhý kapelník a sbormistr Prozatímního divadla. Toto povolání mu celkem vyneslo 1 678 zl. 10 kr., tedy průměrně za toto období 419 zl. 50 kr. ročně. Za rok 1875 ovšem nebyly nalezeny kompletní informace, v deníku se záznamy o Fibichových příjmech vyskytovaly až v listopadu a prosinci.

V roce 1878 se v Prozatímním divadle změnilo vedení, proto Fibich přijal místo sbormistra pravoslavného chrámu u sv. Mikuláše na Starém Městě, kde působil do roku 1881.¹⁰ Podrobnější záznamy o jeho příjmech z chrámu jsou dostupné pouze za léta 1878–1880. Za rok 1881 byly v deníku většinou zaznamenány jen částky bez konkrétního popisu, proto nelze s určitostí říct, za co dané sumy získal. V letech 1878–1881 si dle dostupných informací vydělal průměrně 112 zl. ročně.

Záznamy o Fibichově pedagogické činnosti se v denících vyskytovaly v letech 1876 a 1878–1881. V roce 1876 bylo vyučování zaznamenáno od května do října, celkem získal 60 zl. Za rok 1878 si vyučováním, které je v deníku uvedeno od června do prosince, vydělal celkem 90 zl. 90 kr. V listopadu a prosinci se u Fibicha učil Emanuel Chvála, kritik, který přispíval např. do periodik *Dalibor* a *Národní listy*. V deníku ovšem nebyly uvedeny žádné částky, pouze dny, kdy jeho výuka probíhala. Fibichovým dalším žákem byl například Karel Kovařovic, hudebník, skladatel a dirigent, jenž se u něj učil od září do prosince. Za 39 vyučovacích dnů, není však známo kolik hodin, zaplatil Kovařovic 36 zl.

Další rok (1879) Fibich vyučováním získal celkem 427 zl. 50 kr. Také tento rok byl Emanuel Chvála Fibichovým žákem, učil se u něj s malými přestávkami celý rok. Téměř po celý rok byl jeho žákem Karel Kovařovic. V tomto roce přibyl Fibichovi nový student, skladatel Karel Weis, který u něj studoval od října do prosince.

V roce 1880 činil Fibichův roční výdělek za vyučování 471 zl. 63 kr. Mezi jeho žáky se i tento rok řadil Karel Kovařovic, který se však podle záznamů u Fibicha učil pouze v lednu. Od ledna do února byl Fibichovým žákem také Karel Weis.

V roce 1881 se v deníku se z velké části nacházely jen sumy bez konkrétního popisu, takže u většiny položek nelze určit, za co Fibich uvedené peníze dostal. I přesto se v záznamech sporadicky vyskytovala jména některých žáků. Z dostupných informací Fibich za vyučování za rok 1881 získal 230 zl. V letech 1876 a 1878–1881 si Fibich vyučováním vydělal 1 280 zl. 3 kr., průměrně tedy 256 zl. za rok.

¹⁰ Jaroslav Jiránek, *Zdeněk Fibich* (Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963), 48.

Fibichovy příjmy byly v letech 1880, 1882 a 1884 tvořeny také částkami za vyhrané operní konkurzy. V roce 1880 bylo v deníku zaznamenáno 480 zl. za operu *Blaník*. Za toto dílo měl však dle Ivy Horové¹¹ dostat 500 zl. Jak Horová uvádí, dne 16. 5. 1869 se Sbor k zbudování Národního divadla usnesl, že vypíšu čtyři ceny za nejlepší operní a dramatická díla k příležitosti otevření ND (1 000 zl. za drama, 1 000 zl. za veselohru, 1 000 zl. za operu, 1 000 zl. za komickou zpěvohru a 300 zl. za dvě nejlepší libreta). První místo s výhrou 1 000 zl. získala opera *Libuše* Bedřicha Smetany, jejíž libreto bylo také odměněno částkou 300 zl. Cena 1 000 zl. za neudělenou komickou operu byla rozdělena stejnou částkou, tedy 500 zl. pro každé dílo, mezi opery *Blaník* Zdeňka Fibicha a *Černohorci* Karla Bendla. Není tedy známo, jestli Fibich dostal 480 zl. nebo 500 zl. V roce 1882 bylo v deníku pod celkovým součtem ročních příjmů uvedeno 200 zl. za operu *Blaník*, ale nepodařilo se dohledat, odkud nebo za co přesně těchto 200 zl. získal.

Další finanční odměnu za vyhraný operní konkurz dostal Fibich v roce 1884. Dne 6. 2. 1882 byl vypsan konkurz na vážnou operu ke znovuootevření Národního divadla. Fibich se tohoto konkurzu zúčastnil s operou *Nevěsta messinská*, za kterou získal první cenu a s tím spojenou i finanční odměnu. Iva Horová¹² a Vladimír Hudec¹³ uvádí, že Fibich tuto odměnu, tedy 1 000 zl., převzal 22. 5. 1884. Dle zápisu v deníku z rodinného archivu Fibich za tuto operu obdržel pouze 800 zl., tudíž opět není známo, kolik zlatých přesně získal. V deníku je také uvedena částka 650 zl., kterou Fibich dostal následující měsíc po premiéře *Nevěsty messinské*, jež se konala 28. 3. 1884 v Národním divadle.

V letech 1881–1885 měl Fibich finanční příjem také z prodeje skladeb F. A. Urbánkovi. Nejvíce Fibich za skladby získal v roce 1884, a to 405 zl. Do této částky je započítaných také 200 zl., které Fibich obdržel od vydavatelství Hudební matice Umělecké besedy za operu *Nevěsta messinská*. Podle záznamů v deníku měl nejnižší příjem za skladby v roce 1881 – 66 zl. 50 kr.

V roce 1883 byl v září také uveden honorář za *Velkou theoreticko-praktickou školu na piano*, kterou Fibich napsal společně s Janem Malátem. Toto dílo bylo v seznamu honorářů uvedeno v letech 1883–1885 s celkovým ziskem 228 zl. 75 kr. Za dobu 1881–1885 činily jeho příjmy z honorářů za skladby a teoretická díla celkem 966 zl. 48 kr. Výdělek z vyhraných operních konkurzů byl zhruba 1 500 zl.

Nejvíce si Fibich za léta 1876–1885¹⁴ vydělal v roce 1884, a to 2 786 zl. 50 kr. nebo 2 986 zl. 50 kr. Přesná částka není jistá, jelikož není známo, kolik zlatých

¹¹ Iva Horová, „Operní konkurzy vypsané v souvislosti s otevřením Národního divadla v Praze,“ *Hudební věda* XXVII, č. 2 (1990): 152–156.

¹² *Ibid.*

¹³ Vladimír Hudec, *Zdeněk Fibich* (Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971), 82.

¹⁴ Za léta 1874 a 1875 nebyly nalezeny kompletní informace o jeho příjmech.

za vyhrané operní konkurzy přesně obdržel. Naopak nejnižší příjmy, 503 zl., měl v roce 1878.

Tabulka č. 2 Souhrnná tabulka příjmů Zdeňka Fibicha za léta 1874–1885

	Gáže z PD	Chrást	Vyučování	Skladby	Neurčené	Celkem za rok
1874						
1875	90 zl.					90 zl.
1876	538 zl.		60 zl.		106 zl.	704 zl.
1877	663 zl.					663 zl.
1878	387 zl. 10 kr.	25 zl.	90 zl. 90 kr.			503 zl.
1879		283 zl. 50 kr.	427 zl. 50 kr.			711 zl.
1880		186 zl.	471 zl. 63 kr.	500 zl. / 480 zl.	194 zl. 65 kr. / 787 zl.	1 352 zl. 28 kr. / 1 267 zl.
1881 ¹⁵		40 zl.	230 zl.	66 zl. 50 kr.	345 zl. / 773 zl.	615 zl.¹⁶ / 839 zl. 50 kr.
1882				240 zl.	850 zl.	1 090 zl.
1883				287 zl. 23 kr.	825 zl. 50 kr.	1 112 zl. 73 kr., / 1 010 zl. ¹⁷
1884				800 zl. / 1 000 zl. + 405 zl.	1 581 zl. 50 kr.	2 786 zl. 50 kr. / 2 986 zl. 50 kr.
1885				167 zl. 75 kr.	962 zl. 78 kr.	1 130 zl. 53 kr.

Srovnání příjmů Betty Fibichové a Zdeňka Fibicha

Následující tabulka slouží ke srovnání ročních příjmů Betty a Zdeňka Fibichových. V posledním sloupci je uveden rozdíl mezi příjmy těchto umělců.

Podle dostupných informací bylo zjištěno, že Betty Fibichová měla ve sledovaném období vyšší plat než skladatel Zdeněk Fibich. Situace se obrátila pouze v roce 1884, kdy byl Fibichův příjem zhruba o 1 000 zl. vyšší.

Největší rozdíl mezi jejich platy byl pravděpodobně v roce 1881, kdy si Betty Fibichová vydělala přibližně o 1 300 zl. více než její manžel. Výše jejich platu se nejvíce přiblížila v roce 1877, kdy rozdíl mezi jejich příjmy tvořil okolo 280 zl.

¹⁵ V letech 1880 a 1881 se záznamy o Fibichových příjmech nacházely ve dvou denících. Pro odlišení jsou informace z jednoho deníku označeny tučně.

¹⁶ Příjmy od ledna do července.

¹⁷ Betty Fibichová v dalším deníku uvedla, že si Fibich v roce 1883 vydělal 1 010 zl.

Tabulka č. 3 Srovnání ročních příjmů Betty a Zdeňka Fibichových

	Roční příjmy Betty Fibichové	Roční příjmy Zdeňka Fibicha	Rozdíl
1874	2 456 zl. 37 kr.		
1875	2 302 zl. 30 kr.	90 zl.	
1876	1 743 zl.	704 zl.	1 039 zl.
1877	944 zl. 39 kr.	663 zl.	281 zl. 39 kr.
1878	1 301 zl. 22 kr.	503 zl.	528 zl. 22 kr.
1879	2 023 zl. 94 kr.	711 zl.	1 312 zl. 94 kr.
1880	1 648 zl. 25 kr.	1 352 zl. 28 kr. / 1 267 zl.	295 zl. 97 kr. / 381 zl. 25 kr.
1881	1 937 zl. 84 kr.	615 zl. / 839 zl. 50 kr.	1 322 zl. 84 kr. / 1 098 zl. 34 kr.
1882	1 785 zl. 90 kr.	1 090 zl.	695 zl. 90 kr.
1883	1 954 zl. 41 kr.	1 112 zl. 73 kr. / 1 010 zl.	841 zl. 68 kr. / 944 zl. 41 kr.
1884	1 966 zl. 93 kr.	2 786 zl. 50 kr. / 2 986 zl. 50 kr.	819 zl. 57 kr. / 1 019 zl. 57 kr.
1885	1 583 zl. 30 kr.	1 130 zl. 53 kr.	452 zl. 77 kr.

Výdaje Betty a Zdeňka Fibichových

Následující kapitola se zabývá výdaji Betty a Zdeňka Fibichových v letech 1874–1885. Výdaje byly psány společně do jednoho deníku, proto u většiny nelze rozlišit, o výdaje kterého z manželů se jedná. Výjimku tvoří kostýmy či doplňky kostýmů do oper, u kterých lze s určitostí říct, že se jedná o položky Betty Fibichové.

Výdaje manželů Fibichových byly dohledány v jediném deníku, kde jsou uvedeny záznamy za léta 1876–1905. Po smrti obou umělců v psaní deníku pravděpodobně pokračoval jejich syn Richard, respektive jeho žena Hilda, se kterou se oženil v roce 1905. Výdaje jsou psány po měsících, na konci každého měsíce je celkový součet a v listopadu či prosinci je uveden souhrn ročních výdajů rodiny.¹⁸

V deníku byly pod rozpisem měsíčních výdajů uvedeny dvě částky: suma za „rozepsané výdaje“ a částka za „stravu, světlo a palivo“, která byla uvedena jako jedna položka. V některých měsících byly tyto náklady kromě stravy rozepsány detailně.

Výdaje tvořily: platy služebnictvu, kostýmy do oper, pojištění, dluhy, nájem, strava a energie (ty zahrnovaly světlo, palivo a vodu). V tabulce níže uvedené se také vyskytuje kategorie „ostatní“, kde jsou zahrnuty příspěvky do Umělecké be-

¹⁸ V prosinci většinou měli hodně výdajů a celkový součet za rok se jim pod prosincový zápis nevešel, proto ho psali k listopadu.

sedy, výdaje za oblečení, dopravu, léky a daně, které byly zapsány jen v některých letech. Dluhy se v zápisech objevovaly v letech 1876–1885. Těmito peněžními závazky Fibichovi pravděpodobně řešili případný finanční deficit.

Za léta 1874 a 1875 nebyly nalezeny téměř žádné informace o jejich výdajích, pouze výdaje za nápoje na svatbu Betty a Zdeňka Fibichových v roce 1875. Ve spodní části záznamu bylo uvedeno „o svatbě Zdenko a Betty“, a v hlavičce papíru vytištěno „Bratři Švertáskové v Praze, obchod s vínem a lahůdkami.“¹⁹ Jedná se tedy pravděpodobně o nákupní seznam, jelikož „Švertásek“ byl název obchodu.²⁰ Celkem za pití utratili 82 zl. 70 kr.

Platy služebnictvu byly zapisovány od roku 1876 do roku 1885. Nejvíce služebníků, celkem šest, měli Fibichovi v roce 1878. Největší výdaje za platy pomocníkům však měli v roce 1877, kdy zaměstnávali čtyři služebné. Za jejich platy celkem vydali 126 zl. 50 kr. Naopak nejnižší výdaje měli v roce 1881, kdy za mzdy dvěma služebným zaplatili 71 zl. 50 kr. V rozmezí let 1876–1885 platili Fibichovi služebnictvu průměrně 97 zl. ročně.

Za kostýmy do oper měli největší výdaje v roce 1881 – celkem 100 zl. 76 kr. Jedná se například o 22 zl. za šaty do Fibichovy opery *Blaník*, která měla v tomto roce premiéru. Nejdražší položkou v roce 1881 byly šaty a střevíce do Smetanovy opery *Libuše*, které stály 52 zl. 76 kr. Nejméně výdajů do divadla měli v roce 1885, kdy jsou zapsány pouhé 3 zl. 80 kr. za boty do Boitovy opery *Mefistofeles*.

Nejvíce „ostatních“ výdajů měli Fibichovi v roce 1885, kdy utratili 1 182 zl. 75 kr. a nejméně v roce 1880, a to 473 zl. 40 kr.

Daně byly psány na okraji stránky, většinou však bez konkrétních částek. Nejvyšší výdaje za daně měli Fibichovi v roce 1876, ty byly v deníku uvedeny od února do dubna a poté od října do prosince. Od října do konce roku byly za daně uvedeny dvě částky, 7 zl. a 3 zl. U částky 3 zl. bylo napsáno „Zdenko“, druhá částka byla bez popisu. Dá se však předpokládat, že částka 7 zl. byla za daně Betty Fibichové. Celkem za daně v letech 1874–1885 zaplatili 76 zl. 75 kr.

Mezi ostatní výdaje je také řazen příspěvek do Umělecké besedy, jejímž členem Fibich byl od roku 1874. Tato položka je uvedena v letech 1874, 1878, 1879 a 1881 a částka za ni činila 5 zl. nebo 10 zl. ročně.

Do kategorie „ostatní“ spadá také zápis z 18. 4. 1876, kdy se konal pohřeb Elsy, dcery Zdeňka Fibicha a jeho první ženy Růženy Fibichové. Za tuto událost je v deníku uvedeno 33 zl. 77 kr. Veselejší doba přišla v září, kdy se 3. 9. narodil syn Betty a Zdeňka Fibichových Richard. S touto událostí souvisí také položka „Droška pro pana Doktora“, za kterou zaplatili 1 zl. 50 kr. Za křest Richarda jsou 18. 9. zapsány 4 zl.

¹⁹ Originálně psáno „Brüder Schwertassek in Prag, Wein – & Delicatessen – Geschäft“.

²⁰ *Řivnáčův průvodce po Praze a okolí* (Praha: Nákladem Frant. Řivnáče, 1881), 2.

V záznamech je uvedeno, že 15. 4. 1878 onemocněl Fibich tyfem. Léky na tuto nemoc byly v deníku zapsány až do srpna. Nejvíce výdajů za léčení měli v květnu a červenci, kdy za lékařské ošetření či prohlídku pokaždé platili zhruba 30 zl. Další výdaje za léčení měli v roce 1880, dne 1. 2. tohoto roku onemocněl tyfem i Richard. V únoru dali za léky 4 zl. a v dubnu 40 zl. za lékařské ošetření. Pro zajímavost, tato částka je vyšší než měsíční plat městského strážníka nebo zedníka v 19. století.

Největší výdaje za cesty či výlety měli v roce 1879. Podle korespondence uložené v rodinném archivu Z. Fibicha byl Fibich od července do srpna v Dolním Přímu, kde bydlel sládek František Hanuš, bratr Betty Fibichové. Za cestu do Dolního Přímu bylo uvedeno 41 zl. 3 kr.

Z dalších cest, bez jakýchkoliv částek za dopravu, je uvedena Fibichova cesta do Vídně v roce 1882. Dle korespondence byl Fibich ve Vídni v březnu, kdy se konaly premiéry oper *Mefistofeles* (Arrigo Boito), *Valkýra* (Richard Wagner) a baletu *Sylvia* (Léo Delibes). Dne 31. 5. 1882 jela Betty Fibichová se synem Richardem do Adamova, kde Richard zůstal u prarodičů na prázdniny. Betty Fibichová z Adamova odjela 2. 6. zpět do Prahy. Za cestu tam zaplatili 38 zl. 82 kr. Výdaje za zpáteční cestu však uvedeny nejsou.

V roce 1883 byl Fibich v Alpách. Do zahraničí cestoval také o rok později, kdy 24. 6. 1884 navštívil Tyrolsko. O dva dny později přijel do Zell am See, kde procestoval také okolí. Poté 5. 7. jel do Lublaně za Jaromírem, bratrem Betty Fibichové, a 12. 7. se vrátil z Alp do Prahy. Za tyto cesty nebyly nalezeny žádné informace o výdajích. Dne 14. 7. 1883 odjeli Zdeněk a Richard Fibichovi do Doksan, kde byli až do srpna. Stejnou cestu podnikli i v roce 1885. V Doksanech od roku 1883 působil František Hanuš jako sládek. Za tuto cestu je uvedeno 30 zl. 32 kr.

Dne 24. 6. 1885 Fibich odjel do Zell am See, kam 7. 7. jeli také jeho manželka a syn. Zpět do Prahy všichni jeli 22. 7. Srpnový zápis v deníku uvádí, že za cestu do Alp zaplatili 32 zl. 41 kr.

V letech 1882–1885 se v deníku vyskytovaly také výdaje za školné pro Richarda, většinou však tato položka byla uvedena společně s jinými věcmi, proto nelze s určitostí říct, kolik zlatých za školné utratili.

Od prosince 1878 se v deníku objevuje položka „pán“. V některých případech je uvedena i konkrétní věc, kterou mu Fibichovi v průběhu let kupovali, jedná se například o doutníky, boty, košile, límce, sklenice apod. Za tohoto „pána“ utráceli Fibichovi poměrně velké částky (průměrně 10 zl. za měsíc), dokonce mu v roce 1880 platili pojištění. Nebylo však dohledáno, o koho se jedná.

Další položkou, která byla v deníku uvedena, jsou „doutníky pro p. Čecha“. Tento údaj je v deníku uveden vícekrát a objevuje se také v dalších rocích, kde je již zapsáno, že se jedná o kapelníka Adolfa Čecha, se kterým převážně Betty Fibichová účinkovala v Prozatímním i Národním divadle a na koncertech.

Pojištění, které bylo psáno v roce 1876 a poté v letech 1880–1885, činilo zhruba 20 zl. ročně. Většinou se jednalo o pojištění proti požáru či životní pojištění.

Dluhy se v deníku vyskytovaly v letech 1876–1885. Největší výdaje za tuto položku měli v roce 1883, a to 287 zl. 19 kr. Nejčastěji bylo v deníku zapsáno „Wetzler“. Jedná se pravděpodobně o hudebního nakladatele, v časopise *Dalibor* je uveden jako Emanuel Wetzler.²¹ Nejmenší dluh, pouhých 20 zl., měli Fibichovi v roce 1885.

Výdaje za sledovaná léta, kdy žili Fibichovi ve společné domácnosti (1876–1885), nikdy nebyly menší než 2 000 zl. za rok. Největší celkové roční výdaje měli v roce 1876, a to 2 723 zl. 24 kr. Naopak nejméně vydají měli o rok později, kdy utratili 2 045 zl. 66 kr.

Tabulka č. 4 Souhrnná tabulka výdajů Betty a Zdeňka Fibichových

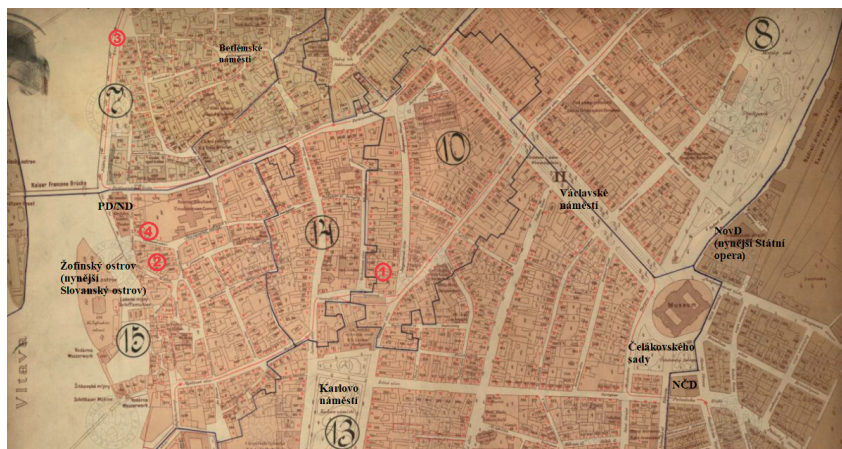
	Služebnictvo	Kostýmy	Ostatní	Pojištění	Dluhy	Nájem	Strava a en.	Celkem
1874			76 zl. 63 kr.					76 zl. 63 kr.
1875			122 zl. 47 kr.					122 zl. 47 kr.
1876	126 zl. 20 kr.	15 zl. 64 kr.	799 zl. 27 kr.	7 zl. 4 kr.	135 zl. 97 kr.	388 zl. 10 kr.	1 251 zl. 2 kr.	2 723 zl. 24 kr.
1877	126 zl. 50 kr.	43 zl. 51 kr.	493 zl. 80 kr.		40 zl.	275 zl. 25 kr.	1 066 zl. 60 kr.	2 045 zl. 66 kr.
1878	119 zl. 55 kr.	18 zl. 76 kr.	484 zl. 39 kr.		88 zl. 11 kr.	310 zl. 75 kr.	1 032 zl. 21 kr.	2 053 zl. 77 kr.
1879	101 zl. 40 kr.	25 zl. 23 kr.	609 zl. 51 kr.		252 zl. 40 kr.	309 zl.	1 032 zl. 10 kr.	2 329 zl. 64 kr.
1880	77 zl. 85 kr.	13 zl. 30 kr.	473 zl. 40 kr.	22 zl. 55 kr.	262 zl. 70 kr.	309 zl.	963 zl. 14 kr.	2 398 zl. 74 kr.
1881	71 zl. 50 kr.	100 zl. 76 kr.	739 zl. 42 kr.	27 zl. 31 kr.	54 zl. 62 kr.	309 zl.	1 003 zl. 29 kr.	2 305 zl. 90 kr.
1882	79 zl. 86 kr.	55 zl. 20 kr.	591 zl. 9 kr.	21 zl. 38 kr.	145 zl. 30 kr.	309 zl.	1 048 zl. 94 kr.	2 250 zl. 77 kr.
1883	85 zl.	8 zl. 55 kr.	531 zl. 42 kr.	21 zl. 38 kr.	287 zl. 19 kr.	309 zl.	989 zl. 26 kr.	2 231 zl. 80 kr.
1884	96 zl.	31 zl. 43 kr.	594 zl. 42 kr.	27 zl. 24 kr.	159 zl. 95 kr.	309 zl. 3 kr.	1 067 zl. 99 kr.	2 286 zl. 6 kr.
1885	91 zl.	3 zl. 80 kr.	1 182 zl. 75 kr.	20 zl. 68 kr.	20 zl.	309 zl.	1 063 zl. 25 kr.	2 690 zl. 48 kr.

²¹ „Kritický oznamovatel,“ *Dalibor* 1, č. 11 (1879): 85.

Nájmy

Níže jsou uvedena všechna místa, kde Betty Fibichová (roz. Hanušová) a Zdeněk Fibich v letech 1874–1885 v Praze bydleli. Celkem se po Praze stěhovali čtyřikrát a zdržovali se převážně poblíž Vltavy.

Mapa a informace o bytech, ve kterých Betty a Zdeněk Fibichovi bydleli, byly čerpány z Národního archivu a Archivu hlavního města Prahy.

Obrázek 1 Bydliště Betty Fibichové (roz. Hanušové) a Zdeňka Fibicha v letech 1874–1885 v Praze

První byt, označený číslem jedna, se nacházel ve Vladislavově ulici poblíž Karlova náměstí. Toto místo pobytu potvrzuje také inzerát z Národních listů²² hledající zpěváky a zpěvačky do Prozatímního divadla, kde byl Fibich v této době sborníkem. V tomto bytě Zdeněk a Betty Fibichovi bydleli od 15. 8. 1875 do května 1876 u rodiny Hanušových. Informace o nájmu za rok 1875 nebyly nalezeny.

V roce 1876 zaplatili Fibichovi od ledna do dubna za nájem a světlo celkem 96 zl., tedy 24 zl. za měsíc. Za světlo platili 30 kr. každý měsíc kromě února, kdy je za tuto položku uvedeno 40 kr. Uhlí a dřevo na topení, které bylo uvedeno v lednu a únoru 1876, stálo celkem 18 zl. 52 kr.

Od 15. 5. 1876 do května 1877 bydleli v Pštrossově ulici. Byt, označený číslem 2, byl situován nedaleko Žofínského ostrova (nynějšího Slovanského ostrova) a Prozatímního divadla (Královské zemské české divadlo).

V novém bytě platili nájem na tři měsíce dopředu. První záznam o nájmu pochází z května s částkou 90 zl. 30 kr., tedy 30 zl. 10 kr. za měsíc. Od té doby

²² „Inzerce,“ *Národní listy* 16, č. 13 (1876): 4.

pravděpodobně došlo ke zvýšení nájmu, protože v srpnu a listopadu 1876 a únoru 1877 již platili 100 zl. 90 kr. za tři měsíce, za měsíc tedy 33 zl. 63 kr.

Třetí byt se vyskytoval na křižovatce Zlaté ulice a Smetanova nábřeží, na mapě označeno číslem 3. V tomto bytě bydleli od května 1877 do srpna 1877. V deníku je psáno, že 3. 5. 1877 zaplatili 10 zl. 40 kr. za stěhování k Fibichovým rodičům, kde dle pobytové přihlášky²³ bydleli od 27. 5. 1877. Z této doby nejsou žádné záznamy o výši nájmu. Je možné, že zde Betty, Zdeněk a Richard Fibichovi bydleli zdarma.

Do posledního bytu, označeného číslem 4, se nastěhovali v srpnu 1877 a společně tam žili až do listopadu 1897. Tento byt s číslem popisným a orientačním 225/1 byl v Ostrovní ulici.

Po nastěhování platili 89 zl. 35 kr., další nájem platili v listopadu (85 zl.) a v únoru následujícího roku zaplatili 79 zl. Proč za tyto měsíce platili vyšší sumy, není známo. Je možné, že do těchto částek započítali i další výdaje spojené se stěhováním, poplatky za položky v novém bytě, dopravu apod. Další možnost je, že nájem byl postupem času levnější. Od května 1878 platili nájem každé tři měsíce – 77 zl. 25 kr. (za měsíc tedy 25 zl. 75 kr.). Tato částka byla hrazena pravidelně od května 1878 do listopadu 1885: v únoru, květnu, srpnu a listopadu. Výjimkou byl únor 1885, za toto období se záznamy o nájmu v deníku nevyskytují. V listopadu 1884 se stěhovali do prvního poschodí ve stejném domě, výše nájmu zůstala stejná.

Do výdajů spadaly také poplatky za světlo, které platili nepravidelně, buď na začátku a na konci roku, nebo si jej předplatili na několik měsíců dopředu. Částka za světlo se ve sledovaném období pohybovala mezi 50 kr. – 1 zl. za měsíc.

Topivo – uhlí – bylo zapsáno nepravidelně od roku 1878 do roku 1885. Průměrně za rok zaplatili za uhlí 13 zl.

Od února 1884 do listopadu 1885 platili kromě činže a světla i vodu, poplatek za tuto položku byl ve výši 1 zl. 50 kr. za tři měsíce, za měsíc tedy 50 kr.

Závěr

Podle informací týkajících se platů v 19. století z periodik *Dalibor* a *Národní listy* bylo zjištěno, že průměrný plat za léta 1874–1885 činil 500 zl. za rok. Betty Fibichová si vydělala v průměru 1804 zl. za rok, kdežto Fibichův průměrný roční plat dosahoval výše 996 zl. Altistka Betty Fibichová měla tedy vyšší plat než skladatel Zdeněk Fibich. Fibichovy příjmy však nebyly všechny dohledány, proto je možné, že jeho roční plat za toto období byl mnohem vyšší. K dispozici

²³ Národní archiv, Policejní ředitelství I, konskripce, karton 117, obraz 752. K dispozici na: <http://digi.nacr.cz/prihlasky2/index.php?action=link&ref=czarch:CZ-100000010:8748&karton=117&folium=752>.

nebyly například smlouvy z 80. let 19. století s nakladatelem F. A. Urbánkem a kompletní údaje za vyučování. Podle vzpomínek Richarda Fibicha se jeho rodiče potýkali s existenčními problémy.²⁴ Toto je pouze jeho subjektivní názor na prožití mládí, protože podle nalezených finančních záznamů nebyla jejich finanční situace na tak nízké úrovni, jak Richard Fibich tvrdil.

Plat Betty Fibichové byl zhruba na stejné úrovni jako plat ředitele Národního divadla v roce 1883. Plat Zdeňka Fibicha se pohyboval na úrovni platu učitele či okresního lékaře. Společný příjem Fibichových činil většinou přes 2 500 zl. za rok, což je průměrně 208 zl. za měsíc. Zhruba 10 %–15 % platu bylo vydáno na nájem, a asi 40 % na jídlo a energie. I přesto, že se Fibichovi podle záznamů řadili k vyšší příjmové kategorii, jejich výdaje byly několikrát vyšší než jejich příjmy. Tento deficit řešili půjčkami, které pak postupně spláceli.

The Financial Situation of Betty Fibich (Born Hanuš) and Zdeněk Fibich in 1874–1885

Abstract

This paper is focused on the income and expenses of Betty Fibich (maiden name Hanuš) and Zdeněk Fibich in the years 1874–1885. Betty Fibich's income consisted of salaries from the Provisional Theatre, church services, concerts and benefits. Zdeněk Fibich's income consisted of salaries from the Provisional Theatre where he worked as choirmaster and bandmaster, his salary from the Russian orthodox cathedral, payment for compositions and income from teaching.

Expenses consisted of their servants' salaries, costumes for operas, the settlement of debts, money for food, rent and energy. The uncovered data reveals that the Fibichs had a very good lifestyle considering the then situation. Their joint income was more or less four times higher than the average monthly income in the 19th century. The Fibichs belonged to the higher social category, they could afford servants and travel abroad. They did not abandon their standard of living even in the poorer years when they had to borrow money to pay their expenses.

²⁴ Artuš Rektorys (ed.), *Zdeněk Fibich: sborník dokumentů a studií o jeho životě a díle. Díl 2* (Praha: Orbis, 1952), 249.

Finanční situace Betty Fibichové (roz. Hanušové) a Zdeňka Fibicha v letech 1874–1885

Abstrakt

Tento text se zaměřuje na finanční situaci Betty Fibichové (roz. Hanušové) a Zdeňka Fibicha v letech 1874–1885. Do příjmů Betty Fibichové spadaly gáže z Prozatímního divadla, Císařské kaple, koncertů a benefic. Mezi Fibichovy příjmy patřily gáže z Prozatímního divadla, kde působil jako sbormistr a kapelník, plat z ruského pravoslavného chrámu, honoráře za skladby a příjmy z vyučování.

Výdaje byly tvořeny platem za služebnictvo, kostýmy do oper, dluhy, stravu, nájem a energie. Ze zjištěných informací vyplývá, že si Fibichovi na tehdejší poměry žili velice dobře. Jejich společný plat byl zhruba čtyřikrát vyšší než průměrný měsíční plat v 19. století. Fibichovi se tedy řadili spíše k bohatší vrstvě společnosti, mohli si dovolit služebnictvo i cesty do zahraničí. Ze svého standardu neustoupili ani v „chudších“ letech, kdy si na zaplacení svých výdajů museli finanční prostředky vypůjčit.

Keywords

Zdeněk Fibich; Betty Fibichová (maiden name Hanušová); finance; income; outcome; financial status

Klíčová slova

Zdeněk Fibich; Betty Fibichová (roz. Hanušová); finance; příjmy; výdaje; finanční situace

Príspevok vznikl za podpory MŠMT ČR udělené UP v Olomouci (IGA_FF_2021_013).

Kristýna Štiaková
kristyna.stiakova01@upol.cz